

RAZGOVOR S IDOM BIARD

NARUČITELJICA:

Radmila Iva Janković, kustosica MSU-a

Zašto Galerija stanara?

Premda je galerija, koja je osnovana 1972. godine, u javnom prostoru djelovala samo četiri godine, predstavljala je jedan od prvih “pokreta otpora” prilagođavanju novih umjetničkih oblika sustavu tržišta i imala je vrlo značajnu ulogu u revolucionarno vrijeme promjena umjetničkih načina reprezentacije. Budući da Ida Biard, pokretačica te nekonvencionalne galerije u javnom prostoru koja je okupljala tada mlade i neafirmirane umjetnike (od kojih će mnogi od njih poslije postati prave zvijezde kao Christian Boltanski, Annette Messager, Goran Trbuljak, André Cadere, Alain Fleischer, Daniel Buren, Braco Dimitrijević, Sarkis...), živi u Parizu, a mlade generacije kustosa i umjetnika vjerojatno nikad nisu imale priliku direktno je susresti i dobiti informacije iz prve ruke, Amelina ideja posredovanja činila se izvrsnom upravo za takvo što. Uvijek sam i sama rado željela upoznati Idu Biard i s njom razgovarati o Galeriji stanara, o kontekstu nastanka i izlaganja pojedinih radova koji su danas nezaobilazan dio stalnoga postava MSU-a...

Prva narudžba, Etika heroja uključuje razgovor s Idom Biard, osnivačicom i voditeljicom Galerije stanara. U prostoru Ekstenzije bit će izložen rezultat te narudžbe u formi prostorne instalacije, pri čemu umjetnica kombinira tekstualni dio korespondencije s Idom Biard, tekst i pitanja Radmile Ive Janković s videoinsertom snimke kazališne predstave Horacije prema istoimenoj drami Pierrea Corneillea, francuskog klasičnog pisca, predstavnika Velikog stoljeća.

Sudionici projekta su: DeIve, Kontejner, Slobodne veze, WO kolektiv, Irena Bekić, Marina Viculin, Iva Radmila Janković, Evelina Turković, Tihomir Milovac, Feđa Vukić, Kornel Šeper, URK, Dora Baras, Stefan Haus i Vesna Vuković.

Otvorenje je u petak 29. travnja u 19 sati.

ETIKA HEROJA

29. 4. – 13. 5. 2011, Ekstenzija, MSU

ao afirmacija mo
lanasnjem drust
u. U tome se ne s
a slobodom kada

foto: Aneta Frankl

Tijekom susreta i razgovora o narudžbi Radmila Iva Janković izrazila je želju da za MSU u okviru projekta *Što nosim* napravim intervju s Idom Biard, kustosicom i osnivačicom Galerije stanara koja godinama živi u Parizu. Bila je to prva narudžba. Rada je doista željela naručiti nešto za dobrobit MSU-a, a mene je jako radovalo to što ću svojim radom pridonijeti i novim materijalom osvježiti kolekciju MSU-a. Obje smo s mnogo energije i motivacije prionule na zadatak.

9. ožujka 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Radmila Iva Janković
.....

Draga Rado,
projekt *Što nosim* dobio je sredstva i evo, krećem(o) s realizacijom. Odlučila sam ga započeti tvojom narudžbom, intervjuom s Idom Biard u Parizu.

Konkretno, kakav intervju želiš? Da li ja postavljam pitanja Idi Biard ili ćeš ti pripremiti pitanja za nju? Ili želiš da zajedno pripremimo listu pitanja? Da li imaš neku poruku za Idu Biard? Da li želiš da razgovor bude snimljen, da napravimo projekciju razgovora ili da intervju bude u formi teksta/fotografija? (o tome ovisi da li ću morati kupiti avionsku kartu za snimatelja, a i snimatelja koji bi htio ići u Pariz moram pronaći). Naručeni intervju s Idom Biard i sve što uz to želiš da napravim u Parizu, kao i moj rad na tu temu, bit će glavni sadržaj događanja u MSU-u.

Svaka informacija o Idi Biard bila bi mi korisna, pa ako posjeduješ ti ili MSU dokumentaciju o njezinom radu, molim te da me uputiš u to.

30. ožujka putujem u Pariz i planiram ostati desetak dana. Računam da bismo između 15. i 20. travnja mogle organizirati naše mikro događanje u MSU-u.

Predlažem ti da se što prije vidimo i o svemu se detaljno dogovorimo. Srdačno te pozdravljam i radujem se suradnji s tobom.

Amela

P.S.: Ako imaš adresu Ide Biard ili bilo kakav kontakt s njom, molim te da mi ga pošalješ.

11. ožujka 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Radmila Iva Janković

Primatelj: Amela Frankl
.....

evo broj telefona Ide Biard u Parizu.

U MSU-u vjerujem postoji opsežna dokumentacija o Galeriji stanara, to mogu provjeriti u ponedjeljak i dogovoriti u dokumentalistici tvoj posjet, tj. da ti pripreme materijale.

Bilo bi najbolje da taj intervju bude snimljen kamerom u trajanju od 30 min. Bio bi ugrađen u Edukativne točke u muzeju, a vjerujem da će se jednog dana koristiti i na druge načine, npr. kao dio nekog filma o počecima konceptualne umjetnosti kod nas. Razgovarala sam s Nadom Beroš, voditeljicom pedagoškog programa, koja to smatra korisnim. Čujemo se telefonski još oko toga. Onda kada sam bila u kontaktu s tobom oko tvog projekta, bila je euforija seljenja i otvorenja... danas bih vjerojatno naručila nešto drugo...
eto, r

broj od ide biard, u parizu ona je zagrepčanka (ukoliko ne znaš):
xxxxxxxxxxxxxxx

Nazvala sam Idu Biard. Srdačno se javila. Ukratko sam joj objasnila da započinem relizaciju projekta u MSU-u te da bih o tome željela s njom razgovarati. Izdiktirala mi je svoju *mail*-adresu te smo dogovorile komunikaciju elektroničkom poštom. Ubrzo nakon našeg telefonskog razgovora poslala sam joj *mail* s opisom projekta *Što nosim* i željom Radmile Ive Janković da s njom napravim intervju. Nakon nekoliko dana stigao je odgovor u kojem Ida Biard odlučno odbija dati intervju. Nisam dugo čekala i vrlo sam joj srčano odgovorila. Naša komunikacija sadržavala je svega tri *maila*. Bio je to jedini materijal i jedni trag našeg kontakta koji će mi poslužiti za realizaciju rada.

15. ožujka 2011.

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Ida Biard Amrain
.....

Poštovana gospođo Biard,
ovih dana započinem s realizacijom projekta "Što nosim" zbog kojeg Vam se ovim pismom obraćam.
Zovem se Amela Frankl, umjetnica sam i već dulji niz godina, iz osobnih razloga, živim između Zagreba i Pariza i tu biografsku činjenicu koristim u ovom radu.

Projekt "Što nosim" sastoji se od mojih putovanja u Pariz po narudžbi drugih osoba koje od mene nešto naručuju iz Pariza ili za koje u Parizu nešto obavljam. Po povratku u Zagreb s donesenim materijalom i u suradnji s naručiteljem pripremam u zagrebačkom MSU-u jedno mikro događanje, mini izložbu, akciju. U projektu sudjeluje četrnaest kulturnih djelatnika, kustosa i kustoskih udruga s kojima ću na osnovi jednog jednostavnog pravila imati mogućnost direktnog i osobnog kontakta i suradnje. Sadržaj mojeg projekta nisu ni putovanja ni susreti, ni odnos umjetnika i kustosa, ni pitanja tko proizvodi što.

razloga, nego iz flagrantne konstatacije da sistem, tržište manipuliraju i ovo područje "slobodne" ljudske djelatnosti.

Šaljem vam ovih par rečenica kako biste, ako možete, shvatili da mi je sloboda koncepta aktivnosti Galerije stanara preča nego neki intervju sa Idom Biard u vašem brzom i efikasnom intervjuu naručenom od Ive Radmile Janković iz MSU-a za vaš projekt.

Srdačno,
Ida Biard Amrain

Bila sam iznenađena *mailom*, no oduševio me spontan i beskompromisan odgovor Ide Biard, njezin jasan stav bez pokušaja postavljanja uvjeta i usklađivanja s mojim projektom. Pomislila sam kako bi malo tko danas odgovorio tako osjećajno i bez razmišljanja glatko odbio intervju. Istovremeno me zadivio Idin ponosan stav. Osjetila sam u sebi izazov. Razmišljala sam kako primjereno reagirati u funkciji projekta i usprkos tome napraviti rad. Bila sam uzbuđena. U meni je rasla napetost. Odlučila sam na ponos odgovoriti ponosom.

17. ožujka 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Ida Biard Amrain

Poštovana gospođo Biard Amrain,
cijenim Vaš iskren i direktan odgovor.

Pišete da Vam je sloboda koncepta aktivnosti Galerije stanara važnija od bilo čega, i to razumijem.

Međutim, Vi niste razumjeli da moj projekt "Što nosim" nema nikakve veze s Vašim prioritetom i aktivnošću Galerije stanara. Ovdje se ne radi o intervjuu s Idom Biard, već o umjetničkom projektu.

Pišete da je moj rad kao afirmacija moje slobode "kolosalna iluzija", da je velika iluzija u današnjem društvu zahtijevati i htjeti afirmirati svoju vlastitu slobodu. U tome se ne slažem s Vama. No, čini mi se da Vi i sami žudite za slobodom kada, ironično i paradoksalno, kažete da vam je "sloboda koncepta aktivnosti Galerije stanara" važnija od nekog intervju.

Pozdrav,
Amela Frankl

Nisam odmah izvjestila Radu o odbijanju intervju Idom Biard. Željela sam imati dovoljno vremena i razmisliti kako riješiti ovu situaciju: početak projekta, prva narudžba i nemogućnost izvršavanja zadatka. Pitala sam se hoće li već prva narudžba odrediti smjer projekta? Morala sam računati i s ovakvim situacijama. Pričekala sam Radin tekst narudžbe i listu pitanja za intervju.

U procesu realizacije narudžbe i mojeg rada na izvršavanju postavljenog zadatka četrnaest puta kreiram jednu novu situaciju.

Smisao i sadržaj ovog projekta je afirmacija moje slobode. Kako u zadanom pravilu, u situaciji u kojoj uz minimalna sredstva brzo i efikasno moram prevladati ograničenje, staviti sebe na kušnju. Kako maksimalno ispuniti zadatak kakav god on bio i pritom izbjeci kontroli i osvojiti svoj prostor kreacije. Kako uspostaviti svoju osobnost i gdje je njezin limit u tome. Do koje granice slijedim svoju misao između zadane teme i do koje granice u nju interveniram.

Moja prva naručiteljica, Iva Radmila Janković, kustosica zagrebačkog MSU-a, naručila je od mene iz Pariza tridesetominutni, kamerom snimljeni intervju s Vama.

Moj projekt je u potpunosti ispuniti njezinu narudžbu i stvoriti prostor reakcije i komentara, dati mu osobnu kvalitetu.

Evo kako sam osmislila svoju intervenciju:

Vi i ja sjedimo u tipičnoj poziciji televizijskog intervju ispred kamere: Vi licem, ja leđima okrenuta kameri. Postavljam Vam pripremljena pitanja, Vi mi odgovarate. Međutim, na kraju intervju kamera se NE gasi. Snimanje se nastavlja. Scena se postupno mijenja. Dolazim sjesti k vama i zajedno gledamo snimku našeg intervju dok se u kadru može spontano pojaviti nekoliko Vama bliskih ljudi. Scena je intimna, osobna, oslobođena. To je trenutak zajedništva i individualnog osjećaja. Tih drugih trideset minuta slobodan je prostor za sve nas: šutnju, komentar, međusobni razgovor, kretanje...

Šezdesetominutni snimljeni materijal predstavila bih u formi velike videoprojeksije u MSU-u krajem travnja.

Izuzetno bi me radovalo realizirati ovaj projekt s Vama i imati priliku upoznati Vas.

Amela Frankl

16. ožujka 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Ida Biard Amrain

Primatelj: Amela Frankl

Cijenjena Amela Frankl,

Ne mogu reći da najprije nisam bila dirnuta u toj nekoj ljudskoj taštini vašim prijedlogom, projektom "Što nosim" i vašom koncepcijom istog, kojeg ste definirali kao afirmaciju "vaše slobode". Pokušati ući u prostor kreacije i afirmacije vlastitih sloboda u realizaciji naručiteljskih zahtjeva čini mi se danas, u ovom trenutku naše konfuzne civilizacijske perversnosti, tržišne vladavine svime, pa i svijetom kulture, umjetnosti, najprije sistemom koji ga "osmišljava": kolosalnom iluzijom o afirmaciji – vlastite slobode, i što ona uopće može još da znači, vrijedi – danas.

U svakom slučaju Galerija stanara od 1976. kada je proklamirala štrajk protiv umjetnika pa do 1981. nije to činila iz nekih vlastito propagandnih

Foto: Boris Cvetanović

31. ožujka 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Radmila Iva Janković

Primatelj: Amela Frankl

.....

evu amela,
tek sam se jutros malo pribrala, nekako je previše toga. isprike velike,
ali stvari se ponekad preklope, pa treba birati.
tu su pitanja i moj prvi tekst za vodič kroz muzej, kojega je nada kasnije
malo pojednostavnila.
za idući mail pokušat ću sastaviti kratki motivacijski tekst...
bilo bi super kad bi mogla obaviti neki preliminarni razgovor s idom
biard, tj. malo napipati gdje je najzanimljivije "zahvatiti" da ne bude
šturo i ne držati se striktno pitanja, nego razgovor voditi intuitivno...
tako, ova pitanja shvati samo kao neki kostur...

pozdrav, r

Galerija stanara

"Galerija stanara" (La galerie des locataires) naziv je neformalnog načina izlaganja koji se od 1972. do 1976. godine odvijao na različitim mjestima, najčešće u Parizu i Zagrebu, želeći pokazati kako problematika izlaganja i problematika umjetnosti ne moraju nužno ići stereotipnim kolosijekom. Tu nekonvencionalnu galeriju izvan "bijeke kocke" pokrenula je povjesničarka umjetnosti Ida Biard, promovirajući najčešće mlade i tada još neafirmirane umjetnike. Umjetničkim intervencijama u uličnim izlozima, stanovima, vlakovima, podzemnim željeznicama i kinodvoranama namjera je uspostaviti neposredniju komunikaciju s prolaznicima kako bi se zaobišlo umjetničko tržište, odnosno tradicionalni protokoli posredovanja institucija u recepciji umjetničkog djela. U Zagrebu su umjetnici, primjerice, svoje radove izlagali u izlogu Turističke zajednice "Gornji grad" u Tomičevoj ulici te kinu "Balkan" (danas "Europa") za vrijeme emitiranja reklamnog programa prije filma. Takozvanim etičkim ugovorom umjetnici su se obvezivali analizirati odnos mjesta na kojem izlažu s izloženim radom te objasniti ciljeve svojeg djelovanja. Radovi tako nastaju kao rezultat fizičkog ili psihološkog konteksta, ambijenta ili situacije unutar kojih se umjetnik zatekao i na koje reagira. Dovodeći u pitanje jezik umjetnosti, koji nastoje demistificirati tražeći nove elemente sintakse kako bi oponirali njegovoj glorifikaciji, umjetnici protestiraju protiv komercijalizacije umjetničkog rada. Kada se, s vremenom ipak odustajući od utopijskih ideja, počinju uključivati u sustav tržišta i visoke umjetnosti, Ida Biard objavljuje štrajk i obustavlja djelovanje Galerija stanara u kojoj su izlagali brojni,

danas slavni konceptualni umjetnici: Goran Trbuljak, Piere Hubert, Daniel Buren, Cadere, Anette Message, Radomir Damjanović Damnjan, Jan Dibbets, Christian Boltanski, Balint Szombaty, Braco Dimitrijević itd.

RIJ

Kako je došlo do ideje da osmislite Galeriju stanara, a možda odmah možete objasniti naziv te akcije?

Po kojem ste ključu birali mjesta za akcije?

Možete li usporediti reakcije na umjetničke projekte u javnom prostoru u Parizu i Zagrebu, odnosno kako su reagirali Parižani, a kako Zagrepčani?

Jeste li akcije umjetnika negdje najavljivali?

Da li je bilo nekih akcija koje su izazivale neke intenzivnije reakcije građana, u smislu zabrana ili polemika, ili ste u suradnji s umjetnikom nastojali diskretno sudjelovati u javnom prostoru?

Kako ste birali umjetnike? Tada su to bili neafirmirani mladi ljudi... moglo bi se zapravo reći da ste imali dobru intuiciju jer je većina od njih danas među najznačajnijim imenima u suvremenoj umjetnosti. Osim ulica dvaju velikih gradova – izloga i metroa, neke akcije izvodile su se u vlaku. Možete li malo opisati tijek tih pokretnih akcija i motive za njihovu realizaciju?

Umjetnici su se služili i nekim suvremenim metodama posredovanja svojih radova ubacujući ih kao virus u neki medijski prostor, odnosno zamjenjujući reklame i filmske foršpane u kinodvoranama svojim radovima. Možete li nešto reći o tome?

Jesu li akcije u Zagrebu i Parizu rezultirale povezivanjem hrvatske i francuske scene?

Kako su francuski umjetnici reagirali na hrvatsku sredinu?

Jesu li neki hrvatski umjetnici sudjelovali i u pariškim akcijama?

Što je to Etički ugovor?

U jednom trenutku Galerija je naglo zatvorena, što se zapravo dogodilo?

Nakon toga postojao je ipak još jedan mali *revival*... Zašto ste se ipak predomislili u svojoj odluci da zaključite suradnju s umjetnicima, koji su unatoč svojim nazorima počeli pristajati na tržišne postulate, što je podrazumijevalo uklapanje u stereotip na koji funkcionira zapadnjački galerijski sustav?

Nakon mnogo godina kakav je danas vaš stav o toj akciji?

Jeste vidjeli postav Galerije stanara u MSU-u i jeste li zadovoljni načinom na koji su radovi umjetnika predstavljeni?

4. travnja 2011.

Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Amela Frankl

Primatelj: Radmila Iva Janković

Draga Rado,

zahvaljujem ti na poslanim pitanjima i tekstovima. Oni su izuzetno važni i bit će sastavni dio ovog rada.

Ida Biard je odbila intervju. Njezin će odgovor biti integriran u sam rad. Nakon četrdeset godina stav Ide Biard je koherentan i dosljedan.

Eto, to su onove na kojima ću improvizirati; tema će biti etika heroizma.

S Tihomirom Milovcem, kustosom cijelog mojeg projekta, dogovorila sam prezentaciju za 29. travnja, najkasnije 3. svibnja. U Zagreb se vraćam oko 15. travnja kako bih tehnički pripremila cjelokupni materijal u Prostoru ekstenzija.

Javit ću ti se po povratku, ako budeš imala vremena, možemo razgovarati.

Pozdrav,

Amela

Čula sam se s Radom. Bilo joj je jako žao što je Ida Biard odbila intervju. Zanimalo ju je kako ću iz nastale situacije i materijala napraviti rad.

Analizirala sam našu kratku korespondenciju. Bilo je očito da Ida Biard na prvo mjesto stavlja vrijednosti, i to ne bilo koje, već zaboravljene i plemenite vrijednosti, njoj najvažnije: umjetnost, slobodu i čast, oponirajući uvriježenim i jednostavnim društvenim vrijednostima kao što piše u odgovoru: “naša konfuzna civilizacijska perverznoš, vladavina tržišta...”. Ida pred sebe postavlja i zahtijeva ideale.

Zaključujem, njezin odgovor je pun ponosa i taštine. U tom beskompromisnom tonu osjetila sam usamljenost nekoga tko se beznadno i vječno bori protiv sistema. Da, prepoznala sam njezin herojski stav.

Razumjela sam kako iz svega nekoliko rečenica koje sam imala pred sobom mogu konstruirati portret Ide Biard. Bila sam dirnuta njezinim iskrenim odgovorom i željela sam napraviti veličanstven portret. Prisjetila sam se kazališne tragedije *Horacije*, majstorskog djela francuskog pisca iz Velikog stoljeća Pierrea Corneillea. Horacije je heroj koji ne preže ni pred čim. Oda bran je za dvoboj protiv Curiasa, mora braniti Rim od napada žitelja grada Albe Horacije pristaje na dvoboj kao znak sudbine i obrane časti, obiteljskih vrijednosti: sestrinska ljubav, mir doma ili dužnosti zaštitnika obitelji, unatoč svim razlozima običnog razuma.

“Zla kob, što ruši brane našoj dičnoj časti
Na strmu putu, gdje će naša snaga rasti,
Napregla se da zbije sva zla u jednoj zloći,
I njome mjeri što smo, u svoj svojoj vroći;
A videć da smo bića što se rijetko sreću,
Namijenila nam tako i svakom svoju sreću.

Jer borba s protivnikom, u ime zemljaka,
 I strašni dvoboj protiv neznana vojaka,
 To nije drugo, do li čin smjelosti i moći:
 Sto ljudi je to prošlo sto će ih još proći;
 Za dom svoj dati život i časno je i dično,
 I mnogi čeznu za tim, to nije neobično;
 No, uništiti drago stvorenje pokraj tebe,
 I boriti se protiv jednog drugog sebe,
 I napadati stranu, u čiju pomoć krene
 Udvarač čije sestre, brat čije drage žene,
 Pa protiv svih tih veza stati uz domaju,
 A protiv krvi, kojoj krv svog života daju;
 Da, takva je vrst časti još samo naša dika,
 Sjaj takovih baš nema sljedbenika
 Jer malo ima takvih, sklonih našem stavu,
 Te bi bar pokušali steći sličnu slavu!"

Pierre Corneille, *Horacije* (Drugi čin, treći prizor)

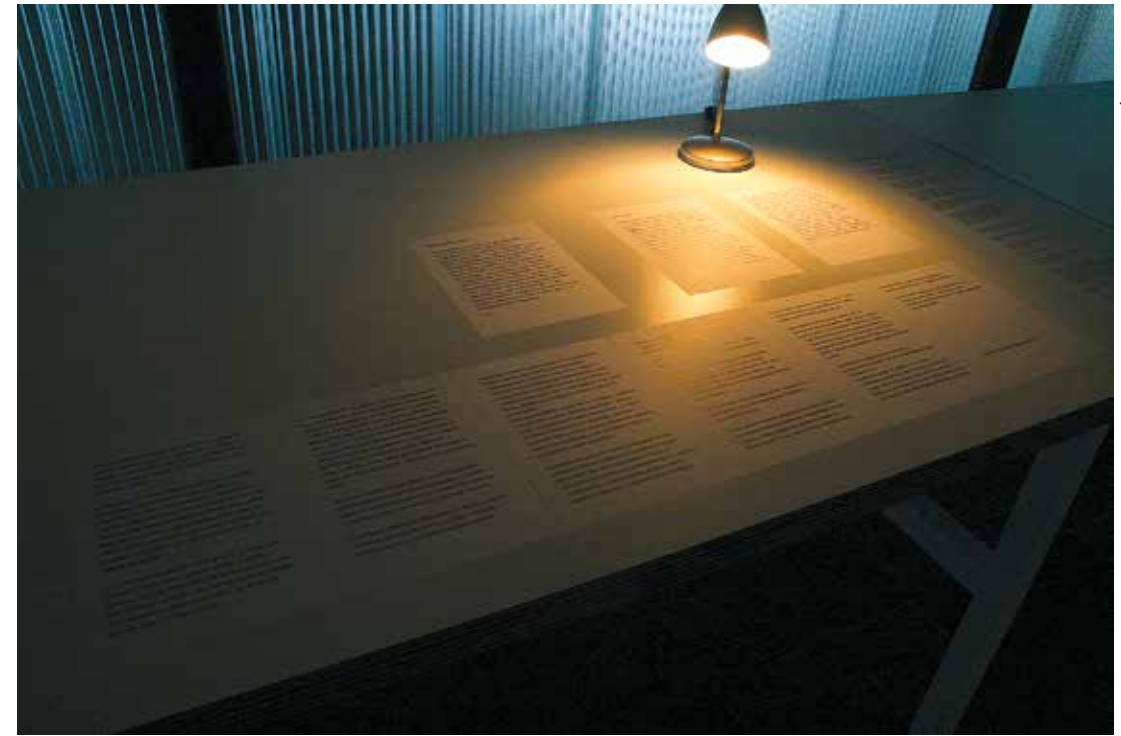
Pronašla sam tekst teoretičara Paula Benichoua o kazalištu Velikog stoljeća, studiju o moralu i herojstvu, pojmovima koji su strani suvremenom gledatelju:

Un théâtre sans ressorts affectifs puissants est chose difficile à concevoir. En fait, les passions occupent tout le théâtre Cornélien. Elles forment la trame première, mais toujours apparente, de ce tissu compliqué, qui s'effiloche si l'ambition, l'amour, les intérêts de famille n'en unissaient toutes les parties.

Il est vrai que les mouvements de l'affectivité tels qu'ils se présentent chez les personnages de Corneille sont de nature à dépayser les lecteurs modernes. Aujourd'hui, en vertu d'une habitude d'esprit naturaliste, le sens commun voit avant tout dans la passion un entraînement violent, étranger à tout sentiment de dignité, et plus enclin à faire abdiquer le moi qu'à l'exalter. Le tragique des passions ne va pas sans catastrophes morales, sans désastres du moi. Toute la littérature naturaliste, depuis Racine jusqu'à nous, a vécu sur cette conception.

[...] Mais, dans la tradition dont il s'inspire, il en est tout autrement : les désirs, si impétueux qu'ils soient, sont liés à l'exaltation de l'orgueil. Et c'est précisément par là que l'idée du bien s'introduit dans la vie des grands, et corrige le dérèglement de l'instinct. C'est moins dans la rigueur du devoir que dans les mouvements d'une nature orgueilleuse que prend naissance le sublime cornélien.

[...] L'orgueil s'affirme comme tel avec autant d'ingénuité que d'insolence. La gloire et les appétits voisinent et se mêlent sans cesse, se soutenant bien plus souvent qu'ils ne se contredisent. Si la gloire exige une concession préalable des désirs, cette concession est largement compensée par l'éclat du succès [...]. On ne saurait trop insister sur

l'optimisme profond de cette conception, où la vertu coûte toujours moins au moi qu'elle ne finit par lui donner, où elle se fonde moins sur l'effort que sur une disposition permanente à préférer les satisfactions de la gloire à celles de la jouissance pure et simple, quand par malheur il faut choisir.

Le choix est loin d'être toujours nécessaire. Le plus souvent la satisfaction des désirs et la gloire, loin de s'exclure, ne font qu'un ; leur unité est la donnée première du théâtre cornélien, sur laquelle se bâtissent ensuite les développements compliqués de l'héroïsme.

Cette charpente primitive du système est bien visible dans les scènes, si nombreuses, où le sentiment du grand naît de la rivalité d'ambition, à nos yeux toute matérielle: ainsi Dom Gormas exhalant sa colère de se voir écarté d'une charge importante, devant Don Diègue qui l'a obtenue et s'en félicite. Pareille scène semblait grande à sa manière ; un conflit d'intérêt y paraît dès l'abord avec tout l'éclat d'une rivalité de gloire ; toute passion, haine, désir, dépit, s'y résout en mouvements d'orgueil, tout discours en défi [...].

Dans ce qui subsistait alors de la société féodale, les valeurs suprêmes étaient l'ambition, l'audace, le succès. Le poids de l'épée, la hardiesse des appétits et du verbe faisaient le mérite ; le mal résidait dans la faiblesse ou la timidité, dans le fait de désirer peu, d'oser petitement, de subir une blessure sans la rendre : on s'excluait par là du rang des maîtres pour rentrer dans le commun troupeau.

L'amour empathique des grandeurs et le penchant à se célébrer soi-même marquent à peu près indistinctement tous les caractères de Corneille: à tous la gloire imprime le même air de famille. On cite Nicomède qui chante sa propre valeur sur tous les tons en faisant d'une tragédie entière un hymne du Héros à lui-même ; mais Nicomède ne diffère pas essentiellement des autres. Rodrigue s'il souffre davantage, ne s'estime pas moins. Horace mis en accusation devant le roi après le meurtre de sa soeur, n'oublie pas ce qu'il vaut :

“Je ne vanterai point les exploits de mon bras ;
Votre majesté, Sir, a vu mes trois combats ;
Il est bien malaisé qu'un autre les seconde ;
Si bien que pour laisser une illustre mémoire ;
La mort seule aujourd'hui peut conserver ma gloire.”

Pour être complet, ce serait tous les héros de Corneille qu'il faudrait faire comparaître. Douter de soi serait, pour n'importe lequel d'entre eux, sortir du caractère héroïque.

La religion de l'orgueil ne saurait s'en tenir à l'exaltation du succès. Une nécessité intérieure la pousse à se développer dans un sens idéal. Cette nécessité dérive de l'inquiétude même du moi devant le fait inévitable du malheur et de l'échec. Toute religion de la grandeur humaine souffre de l'obsession du destin, contre lequel l'orgueil de l'homme n'a point de recours matériel. La défaite, la privation, la mort sont inscrits dans la nature, et leur inéluctabilité frappe le moi d'une blessure si sensible qu'on ne saurait, sans désespérer l'orgueil, le faire résider uniquement dans la puissance de vaincre.

Il faut, pour se mettre d'avance, et quoiqu'il advienne, à l'abris de l'humiliation, que l'orgueil se désolidarise de l'univers ennemi, qu'il s'attache à des victoires idéales plus précieuses que le succès matériel. C'est si vrai qu'on pourrait presque définir par cette démarche la nature même de l'orgueil. La substitution, comme valeur suprême, d'une puissance morale hors d'atteinte à la puissance physique menacée, de l'attitude du défi à celle du succès, sert en tout cas de point de départ à toute la métaphysique spiritualiste de l'orgueil.

On conçoit aisément l'importance d'une pareille substitution pour une classe sociale dont la condition tout entière est dominée par les vicissitudes des armes. Dans ce domaine, le désastre menace toujours, et l'orgueil doit être assez sûr de lui pour se savoir capable d'y survivre, voire de l'affronter : la vaillance, la première des vertus, est si immédiatement impliquée dans l'orgueil, qu'il s'en trouve ennobli dès le principe [...].

Il suffit que l'orgueil rencontre sur son chemin le danger, l'oppression, l'infortune, pour qu'il se change, s'il persévère, en vertu rare et héroïque. Le “non” Stoïque sur lequel repose si souvent le

sublime cornélien, résulte d'une semblable métamorphose. Il faut être héros, ou cesser d'être ; le moi, pour ne pas “se démentir”, et avant même d'y avoir songé, touche au sublime. La résistance à la force ou aux événements prend ainsi la forme éminemment féodale d'un défi qui met le vaincu, par la seule vertu, tout idéale, de la parole et du dédain, au-dessus de ce qui l'écrase.

Camille défie Horace vainqueur, Emilie défie Auguste tout puissant.

[...] Loin de résulter de la soumission du moi à une discipline quelconque, la vertu cornélienne réside dans une nouvelle exaltation de ce moi, par laquelle il s'assure lui-même contre les injures du destin.

— Paul Bénichou: Morales du grand siècle

Teško je zamisliti kazalište bez snažne emocionalne pobude. Strasti zaokupljaju cjelokupno Corneilleovo kazalište i čine uvijek vidljivu osnovu složenog tkanja koje bi se potpuno raspalo, da nema ambicije, ljubavi i obiteljskih interesa.

Istina je da su čuvstvene pobude kornejevskih likova strani suvremenom čitatelju. U skladu s naturalističkim načinom razmišljanja, u današnje se vrijeme strast, prije svega, shvaća kao snažan poriv koji, protiv svakog osjećaja dostojanstva, više ukida jastvo nego što ga uzdiže. Tragika strasti uvijek povlači za sobom moralne katastrofe i slom jastva. Na toj je osnovi gradjena cijelokupna naturalistička književnost, od Racina do danas.

[...] Potpuno je drugačije u tradiciji kojom se nadahnjuje Corneille : želje, koliko god bile silovite, sudjeluju u veličanju ponosa. Pojam dobra upravo se ovdje uvodi u život heroja i ublažuje razuzdanost instinkta. Kornejevska uzvišenost proizlazi više iz pobuda ponosne naravi, nego iz krute dužnosti.

[...] Ponos kao takav podjednako potvrđuje prostodušnost i drskost. Slava i želje su bliske i neprestano se isprepliću, mnogo se češće podržavajući negoli suprotstavljajući. Zahtjeva li slava prethodno susprezanje želja, taj će se ustupak obilato nadoknaditi svom veličinom uspjeha. Ne može se dovoljno istaknuti optimizam takva poimanja u kojem vrlina uvijek više pruža javstvu negoli što od njega traži, u kojemu ona manje počiva na trudu negoli na trajnom nagnuću/sklonosti da prednost dađe, ako već nekom nesrećom valja birati, zadovoljstvima slave nauštrb čistog i jednostavnog užitka.

Ne mora se uvijek donijeti odluka. Zadovoljenje želja i slava najčešće se uopće ne isključuju, nego čine cjelinu: njihovo jedinstvo prvi je stupanj Corneilleova kazališta na kojem se razvija sva složenost heroizma.

Ta temeljna okosnica sustava jasno je vidljiva u brojnim prizorima u kojima osjećaj veličine proizlazi iz sukoba ambicije koji je za nas posve materijalne prirode.

Na primjer, u trenutku kada spozna da nije odabran na važnu funkciju, Don Gormas bijesom izražava razočarenje pred izabranim i sretnim Don Diegom.

Takva bi se scena doimala veličanstvenom; sukob interesa smjesta se pokazuje u punom sjaju rivalstva u slavi: svaka strast, mržnja, želja, ljutnja, prerasta u izljev ponosa, svaki govor u provokaciju.

Ambicija, odvažnost, uspijeh bile su vrhovne vrijednosti u onome što je ostalo od feudalnog društva. Snaga mača, smionost želja i riječi bile su hvale vrijedne; zlo je počivalo u slabosti ili stidljivosti, u skromnosti, plahosti ili neuzvratanju udarca: time se čovjek isključivao iz redova gospodara i postajao dijelom pukog stada.

Empatična ljubav prema svemu velikom i važnom te sklonost prema samoveličanju zajednička su osobina svih Corneilleovih likova: slava im svima daje pečat sličnosti. Često se spominje Nikomed koji svim melodijama pjeva o vlastitim vrijednostima, te cijelu tragediju pretvara u himnu o vlastitom herojstvu. Ali Nikomed se ne razlikuje od drugih. Iako Rodrigo više pati, ne osjeća se manje vrijednim. Horacije, koji je pred kraljem optužen za ubojstvo sestre, ne zaboravlja svoju vrijednost:

Na kraju bi trebalo spomenuti sve Corneilleove heroje. Bilo koji od njih bi sumnjom u sebe izišao iz herojskog karaktera.

Vjera u ponos ne može se temeljiti na veličanju uspjeha. Unutarnja nužnost nagoni je da se razvija u idealnom smjeru. Ta nužnost proizlazi iz samog nemira javstva pred neumitnom zlobom. Čitava vjera u ljudsku veličinu trpi zbog opsjednutosti sudbinom protiv koje ljudski ponos ostaje bespomoćan.

Poraz, lišenost i smrt dio su prirode, a njihova neizbjenost toliko je udarac za javstvo da bi njegovim isključivim sidrenjem u moći pobjede ponos nužno stradao.

Da bi ga se unaprijed i bez obzira na sve zaštitilo od poniženja, ponos valja odvojiti od neprijateljskog svijeta i vezati za idealne pobjede koje su dragocjenije od materijalnog uspjeha. To je toliko točno da bismo već i tim postupkom mogli definirati samu prirodu ponosa. Kako bilo, svaka duhovna metafizika ponosa polazi od toga da uspjeh zamijeni izazovom, odnosno ugroženu materijalnu moć nedosežnom moralnom moći kao vrhovnom vrijednosti.

Takva zamjena bila je iznimno važna u jednom društvenom sloju koji je potpuno ovisio o uspjelom ili neuspjelom ishodu bitke. Poraz uvijek prijeti. Ponos mora biti dovoljno samouvjeren i znati da će i nakon poraza opstati, pa čak mu se i suprotstaviti. Hrabrost, prva od svih vrlina, toliko je izravno vezuje za ponos da ga od samog početka oplemenjuje.

Dovoljno je da se ponos suoči s opasnošću, potlačenošću i nevoljom, i da ako ustraje, postane rijetka i herojska vrlina.

Iz slične preobrazbe proizlazi i stoičko “ne” na kojemu tako često počiva Corneilleovo uzvišeno. Valja biti heroj, ili umrijeti. Da ne bi samo sebe opovrgnulo, jastvo doseže uzvišenost čak i prije negoli na to pomisli. Otpor prema sili ili događajima dobiva oblik feudalnog dvoboja u kojem se pobijeđeni stavlja iznad onoga što ga pobjeđuje samom idealnom vrlinom riječi i prezira.

[...] Vrlina kod Corneilla nije stvar podređivanja jastva bilo kakvoj disciplini nego počiva u novom veličanju toga jastva koje se time štiti od udaraca sudbine.

— Paul Bénichou: *Etika Velikog stoljeća*

Na velikom bijelom platnu otisnula sam kratku prepisku s Idom Biard, naš kratki dijalog, na kojem je projicirana scena iz kazališne predstave izvedene u Parizu 1971. u kojoj Horacije upućuje herojske riječi svojem protivniku Curiasu.

Izloženi rad izazvao je kritike i reakcije zbog toga što sam iskoristila prepisku s Idom Biard za izvedbu rada. Reakcije i komentare doživjela sam kao nesporazum. Odustati ili se susprezati od jedinstvene prilike koja mi se u tom trenutku pružila, portretirati heroinu kao što je Ida Biard, bio bi znak moje kreativne sljepoće. Ljepotu i rijetku kvalitetu takve osobnosti iskazala sam na najbolji mogući način.

28. travnja 2011.

28

.....
Dokument: *mail*

Pošiljatelj: Radmila Iva Janković

Primatelj: Amela Frankl
.....

žao mi je što neću moći prisustvovati i želim da sve super prođe.

vidimo se na nekoj kavi, a nadam se da ću imati prigodu vidjeti tvoj uradak.

pusa, r